

Johanna van Woude, schrijfster en notarisvrouw

Johanna van Woude is het pseudoniem van Sophie van Wermeskerken-Junius. Sophie werd geboren in 1853 en overleed in 1904. Ze was toen 51 jaar. Johanna van Woude, de schrijfster in haar, ging al enkele jaren eerder te gronde. Wat was daarvan de oorzaak?

Sophie trouwt in 1880 met Johan van Wermeskerken. Johan is kandidaat-notaris en wordt in 1892 notaris in Krommenie. Sophie is de auteur van een aantal romans¹ en redacteur van damesblad *De Hollandse Lelie*, de voorloper van de *Viva*. Na een twaalftal voorspoedige jaren, gaat het huwelijk ten gronde aan echtelijke twisten. Sophie wordt beschuldigd van een poging tot vergiftiging van haar man en ze wordt in bewaring gesteld in het Haarlemse Huis van Arrest. Als ze na drie weken weer vrij komt, is ze gebroken.

Henriëtte van Wermeskerken, ver familielid, publiceerde onlangs het boek *Een Schrijfster in het Huis van Arrest, Johanna van Woude in de Haarlemse Theatruisstraat*.² Van Wermeskerken baseerde haar boek op de dagboek aantekeningen van Sophie en divers archiefmateriaal. Het uitgebreid geïllustreerde en toegankelijk geschreven boek bevat de persoonlijke historie van Sophie en concentreert zich op de periode van voorlopige hechtenis. Daarnaast geeft Van Wermeskerken historische informatie.

Sophie's romans en damesblad zijn representatief voor de 19e eeuwse mentaliteit van de gegodee burgervrouw. De taak van de getrouwde vrouw bestaat uit "behaagen, voeden, kleden, orde houden en onderrichten."³ Maar Sophie raadt haar lezeressen ook aan zichzelf te ontwikkelen en te werken.⁴ Sophie's boeken en haar blad begeleiden, op enige afstand van de voorhoede, de stappen naar emancipatie.

Het contrast tussen deze ideale ethiek en de gebrekkige staat van de strafrechtelijke bescherming van de verdachte is schrijnend. Sophie wordt beschuldigd op basis van het bericht van één getuige. De Officier van Justitie verhoort Sophie vanuit de overtuiging van haar schuld. Hij wacht het forensisch onderzoek naar de verdachte stof niet af. Het forensisch onderzoek

zelf wordt verricht door een mogelijk vooringenomen persoon. De pers publiceert het requisitoir van de Officier ongeanonimiseerd. Sophie heeft geen strafrechtelijke advocaat. De rechter-commissaris meldt haar dat al wat zij zegt tegen haar gebruikt

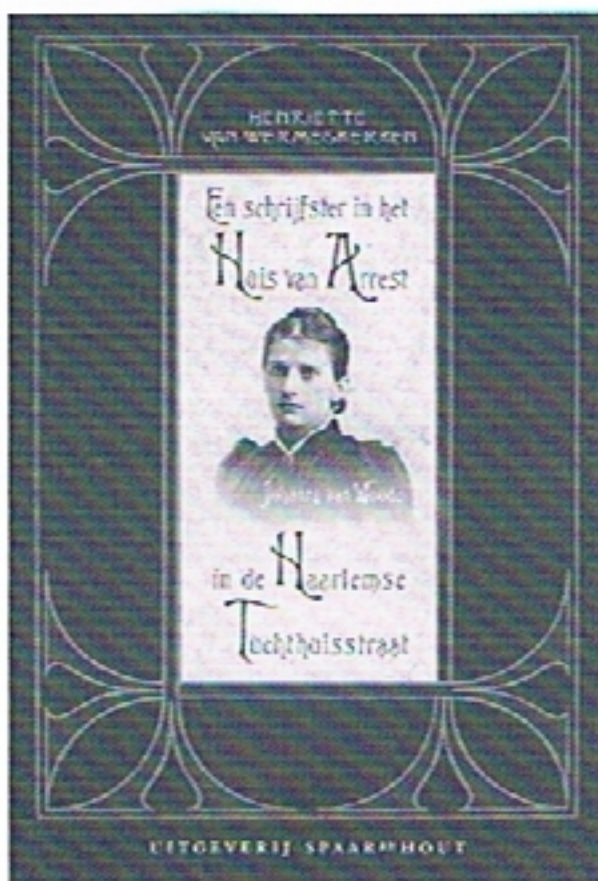
kan worden. Sophie's situatie weerspiegelt de ondoorzichtige, geheime aard van het strafrechtelijk vooronderzoek uit die tijd waarin de bevoegdheden in dienst van waarheidsvinding nauwelijks worden getemperd door rechten toegekend aan de verdachte.⁵ Sophie's echtscheidingsadvocaat zet uiteindelijk het onderzoek dat tot haar ontslag zal leiden in gang.

Ook in het familierecht bestaat weinig oog voor gelijke rechten. Een gehuwde vrouw is handelingsonbekwaam. Echtscheiding kan slechts worden uitgesproken op limitatief opgesomde gronden, waaronder mishandeling en overspel. De echtgenoot die de ander dagvaardt krijgt de kinderen toegewezen. Omgangsregeling en alimentatie zijn minimaal. Wanneer het tegelijke van de huwelijkse moraal gebroken is, zijn de scherven voor de vrouw.

Via de pleidooien in de echtscheidingszaak krijgt de lezer zicht op de rauwe realiteit van een huwelijk die van alle tijden is. De notaris zou zijn echtgenote hebben uitgemaakt voor hoer, haar zwaar lichamelijk hebben mishandeld en er een minnares op hebben nagehouden. Hij beschuldigt Sophie ervan dat ze hem uitmaakte voor moordenaar, dreigde zijn minuten te verbranden en hem een stuk lood naar het hoofd heeft gegooid.

Wat was de oorzaak van deze uit de hand gelopen situatie? Sophie overlijdt op 51-jarige leeftijd aan dementie, vermoedelijk te wijten aan syfilis. Ook de notaris vergaat het slecht. Hij hertrouwt, maar na een aantal jaren wordt hij beschuldigd van oplichting, uit zijn ambt gezet en failliet verklaard. Dit alles gebeurt bij verstek. Johan zelf zwerft op veilige afstand van Nederlandse Justitie en sterft in een psychiatrische kliniek in België.

Carinne Elion-Valter

1 O.a.: *Haar enige gewaar* (1879), *Hollandse Binnenstap, Tim en ik* (1888). Zie de site van de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren voor info en een pdf van www.digitale.nl

2 Uitgeverij Spar en Hou, Haarlem, 2011 (Eierma "Een Schrijfster"), zie voor bespreking [Ante Jongstra NRC 24 maart 2011](http://www.ante.nl); www.ante.nl

3 *Een Schrijfster*, p. 20

4 *Gevolge o.a. het boek *Bereijde voor vrouwen* (1895)*

5 Pas in 1926 bij wijziging van het Wetboek van Strafvordering zou hier verbetering in komen, zie o.a. P.P.J. van der Meij, *De driehonderdjarige in strafrechtelijk vooronderzoek*, diss. Leiden 2013, *hrst.* 2, p. 35